

STANDARDI U RADU S DJECOM I MLADIMA S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU³

SAŽETAK

Prva procjena kvalitete programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih napravljena je 2002. godine, u sklopu aktivnosti Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju, s ciljem izrade standarda dobre prakse u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju. Izrada standarda uključivala je tri vrste aktivnosti: analizu recentne literature, razgovore u fokus grupama sa stručnjacima koji nude programe intervencija i s onima koji takve programe naručuju, te usklađivanje i formiranje prijedloga standarda dobre prakse. Potom su po posebno osmišljenom protokolu prikupljeni podaci za 239 programa. Među njima je odabrano 14 potencijalnih modela programa koji su udovoljavali većini (50% i više)

¹ Doc. dr. sc. Dejana Bouillet, socijalna pedagoginja, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, e-mail: dejana@idi.hr

² Prof. dr. sc. Antonija Žižak, socijalna pedagoginja, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, e-mail: azizak@erf.hr

³ Ovaj rad je dio projekata »Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela« (voditeljica projekta je prof. dr. sc. Antonija Žižak) i »Znanstvena utemeljenost i razvoj socijalne pedagogije u Republici Hrvatskoj« (voditeljica projekta je prof. dr. sc. Zdravka Poldružač). Oba projekta financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, a realiziraju se na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Pregledni članak
UDK 376.5-053.2/.6
Primljeno: rujan, 2007.

Dejana
Bouillet¹

Institut za društvena
istraživanja u Zagrebu

Antonija Žižak²

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet

Ključne riječi:

djeca i mladi s
poremećajima u ponašanju,
standardi dobre prakse,
procjena.

definiranih standarda. 2002. godine ni jedan program nije u potpunosti udovoljio svim propisanim kriterijima. Pet godina kasnije (2007. godine) izvršena je njihova ponovna procjena. Time se željelo utvrditi jesu li »opstali na tržištu« kako su se razvijali, odnosno je li njihova kvaliteta rasla ili opadala.

Usporedba obje procjene pokazala je da su programi vrlo dinamični te da teže kontinuiranom napretku u svim analiziranim standardima. Programi obuhvaćeni dvjema procjenama nude neke odgovore na potrebe populacije djece i mladih s poremećajima u ponašanju. Ipak, programe je potrebno i dalje usavršavati. Udovoljavanje mnogim standardima iziskuje kvalitetniju suradnju nositelja programa i formalnih institucija društva zaduženih za prevenciju i tretman poremećaja u ponašanju. Nositelji programa trebali bi biti usmjereniji na suvremene teorijske spoznaje i evaluacije postignuća.

ZNAČENJE STANDARDA ZA RAZVOJ DOBRE PRAKSE

Moderni pristup djeci i mladima s poremećajima u ponašanju zagovara primjenu društvenih intervencija koje počivaju na stručnoj procjeni stanja i potreba korisnika te specifičnoj konceptualizaciji ciljeva, procesa i ishoda tretmana⁴ (Kazdin i Kendall, 1998.). Sukladno tim idejama i postmodernoj paradigmi, od društvenih intervencija namijenjenih djeci i mladima u riziku i/ili s već izraženim poremećajima u ponašanju danas se traži da budu u najboljem interesu djeteta, osiguravaju ostvarenje i zaštitu svih, a posebice participativnih prava djeteta, te da su smislene za korisnika. Usmjerimo li se na analizu postupanja s djecom i mladima u riziku, posebice visokorizičnom populacijom, iz znanstveno-teorijske perspektive zahtjevnost suvremenog pristupa postaje još očitija. Naime, nikad do sad u povijesti kolektivnog znanja o socijalnim, emocionalnim i ponašajnim problemima djece i mladih nije bilo toliko istraživanja, toliko novih znanja o obilježjima i rasprostranjenosti te načinima identificiranja i tretiranja pojave. Međutim, utjecaj istraživanjima dobivenih saznanja na podizanje kvalitete svakodnevne prakse nije ni izdaleka u skladu s obimom i kvalitetom tako stečenih saznanja (Kauffman, Brigham i Mock, 2004.). Neki autori smatraju da se to posebice odnosi na područje rada s djecom i mladima s emocionalnim, socijalnim i problemima ponašanja (Cook i sur., 2003.).

Jedan od načina na koji suvremeni, moderno-postmoderni, pristup društvenim intervencijama pokušava premostiti taj jaz između znanosti i prakse jest i promoviranje **prakse utemeljene na pokazateljima uspješnosti**.⁵ Poznato je da se ideja o praksi utemeljenoj

⁴ Pojam tretman ovdje se, sukladno poimanju koje koriste navedeni autori, koristi kao viši rodni pojam za skupinu intervencija koja se ne mora nužno odnositi samo na skupinu osoba procijenjenih kao visokorizične.

⁵ Praksa utemeljena na pokazateljima uspješnosti je manje više doslovan prijevod engleskog izraza evidence-based practice. Pojmu »evidence-based practice« koji se danas najčešće susreće u literaturi prethodio je pojam »empirically supported« (Chorpita, 2003.).

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

na pokazateljima uspješnosti proširila iz medicine na područja društvenih i humanističkih znanosti i na njima utemeljenoj pomagačkoj djelatnosti (Kazdin i Weisz, 2003.; Rosen, 2003.). Iako je i ranije bilo pokušaja snažnijeg utjecanja na modeliranje prakse uz pomoć znanstveno utemeljenih saznanja, čini se da se danas puno više nego ranije od prakse zahtijeva da prezentira pokazatelje korisnosti i/ili uspješnosti intervencija ili programa (Andrews i Buettner, 2002.). Ta nova prijemljivost prakse za rezultate znanstvenih istraživanja i osjetljivost za vlastite učinke povezana je s pojavljivanjem sve većeg broja institucija, službi i organizacija osposobljenih za pružanje usluga istim korisnicima i pritiskom koji financijeri pa i agencije nadležne za praćenje i nadzor vrše u smislu dokumentiranja pozitivnih ishoda intervencija i zadovoljstva korisnika. Ti trendovi se u posljednjih petnaestak godina osjećaju i kod nas kroz usmjerenost Vladinih i institucija civilnog sektora na ista područja rada i, što je još značajnije, na iste izvore financiranja.

U tom, pogotovo za naše uvjete, novom procesu »dokazivanja« uspješnosti intervencijske prakse, odnosno preventivnih, ranointerventnih ili tretmanskih programa, postaje izuzetno važno što sve mogu biti pokazatelji da je neka praksa ili neki program uspješan i svrhovit. U tom je smislu, posebice za male profesionalne zajednice kakva je naša, značajno da »dokazni materijal« uspješnosti predstavlja kontinuum koji s jedne svoje strane ima pokazatelje o uspješnosti generirane kroz rigorozno kontrolirana znanstvena istraživanja, a s druge strane pokazatelje generirane kroz kliničku praksu, odnosno modele dobre prakse (Vandiver, 2002.). U literaturi nalazimo nekoliko ključnih točaka na tom kontinuumu pokazatelja uspješnosti programa (prema Andrews i Buettner, 2002.):

- pokazatelji o primjeni programa prezentirani u izvješćima i promotivnom materijalu
- pokazatelji o primjeni programa, o standardima i principima uspješnosti prezentirani u izvješćima
- pokazatelji utemeljeni na ispitivanju zadovoljstva korisnika, impresijama osoblja i zabilješkama anegdotalnog tipa
- pokazatelji utemeljeni na prije-poslije internoj evaluaciji i dokumentaciji
- pokazatelji proizašli iz komparativnih studija prezentiranih u tiskanim materijalima dostupnim široj javnosti
- pokazatelji utemeljeni na eksperimentalnim i/ili longitudinalnim istraživanjima, meta-analizama i sl., prezentirani u recenziranim člancima objavljenim u znanstvenim časopisima.

Koliko je jak pritisak da se praksa utemelji na znanstveno elaboriranim pokazateljima uspješnosti najbolje pokazuje činjenica da su neke države, posebice u SAD-u, donijele početkom ovog stoljeća zakone⁶ kojima obvezuju ključne državne agencije da pri

⁶ Na ovoj se internetskoj adresi može vidjeti kako je to primjerice riješeno u Oregonu: <http://www.leg.state.or.us/03reg/measures/sb0200.dir/sb0267.a.html>.

financiranju programa vode računa o tome da zakonski definiraju programe/praksu utemeljene na pokazateljima uspješnosti.

Sukladno svemu navedenom, smatramo svrhovitim pozabaviti se situacijom u Republici Hrvatskoj. Naime, praksa i politika provedbe društvenih intervencija za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj, zbog nedostatka znanstveno utemeljenih saznanja proizašlih iz vlastitih istraživanja, usmjerena je na crpljenje poruka važnih za razvoj praktičnog rada prvenstveno iz stranih istraživanja. To, naravno, nije nikad jednostavno, a ponekad je zbog niza razloga nemoguće. Stoga je jedan od ciljeva ovog rada predstavljanje jednog modela izrade standarda dobre prakse u području prevencije i tretmana poremećaja u ponašanju djece i mladih u Republici Hrvatskoj kao jednog od mogućih načina izgradnje na pokazateljima uspješnosti utemeljene prakse, a potom temeljem tog predstavljanja i problematiziranje potrebe razvoja standarda dobre prakse u procesu razvoja prakse. Drugi se cilj odnosi na predstavljanje procjena usklađenosti postojećih programa namijenjenih djeci i mladima s poremećajima u ponašanju sa standardima dobre prakse u dvije vremenske točke: 2002. i 2007. godini.

METODOLOŠKA OBJAŠNENJA

Prijedlog standarda dobre prakse u prevenciji i tretmanu poremećaja u ponašanju djece i mladih rezultat je aktivnosti Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju koje su objavljene u publikaciji »Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih« (Žižak i Bouillet, 2003.). Procedura izrade standarda uključivala je tri vrste aktivnosti. Prva se odnosila na izučavanje literature i prepoznavanje svih standarda dobre prakse u promatranom području za koje se zalaže suvremena, recentna (strana) literatura. Druga vrsta aktivnosti odnosila se na razgovore u fokus grupama s dvije vrste stručnjaka: 1) onima koji kreiraju i nude programe intervencija za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju, 2) onima koji takve programe naručuju, ocjenjuju, financiraju i/ili odobravaju (licenciraju i evaluiraju), s ciljem generiranja standarda kojih se pridržavaju u svojoj svakodnevnoj praksi. Treća skupina aktivnosti odnosila se na analizu standarda dobivenih iz spomenutih izvora, njihovo usklađivanje i formiranje prijedloga standarda dobre prakse utemeljenog na oba izvora. Tako je sačinjena lista prijedloga standarda dobre prakse koji su razvrstani u tri razine. Na prvoj razini su standardi koji promoviraju suvremene principe pristupanja djeci i mladima, na drugoj razini su standardi kojima se definira konceptualni okvir interveniranja, a standardi treće razine određuju okvir pojedinačne intervencije/programa (Žižak i Bouillet, 2003.). Definirane razine međusobno nisu u hijerarhijskom odnosu, ali jedna iz druge proizlaze. Naime, prva razina obuhvaća načela na kojima program počiva, druga razina obuhvaća širi društveni kontekst koji oslikava poziciju i specifičnosti programa u sklopu sustava intervencija, a treća komponente samog programa (u pogledu izvedbe i sadržaja).

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

Po definiranju prijedloga standarda dobre prakse, Povjerenstvo je pristupilo procjeni usklađenosti programa namijenih prevenciji poremećaja u ponašanju djece i mladih s tim standardima. Na poziv Povjerenstva da sudjeluju i omoguće procjenu usklađenosti njihovih programa s predloženim standardima javio se veliki broj organizacija s ukupno 239 programa. Tako se sva daljnja saznanja o usklađenosti intervencijskih programa s postavljenim standardima zasnivaju na primjerima programa čiji su nositelji pristali sudjelovati u procjenjivanju i u tu svrhu opisati svoje programe na traženi način.

Procjenu usklađenosti dobrovoljno prijavljenih programa s predloženim standardima obavila su četiri nezavisna procjenjivača, stručni suradnici Povjerenstva Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju. Programi su potom rangirani prema ukupnom zbroju bodova i prosječnoj ocjeni svih ocjenjivača. Drugim riječima, sačinjena je rang-lista svakog procjenjivača i među 10 najbolje rangiranih našlo se ukupno 14 programa. Oni su, u pravilu, zadovoljili više od 50% procjenjivanih standarda i stoga su »proglašeni« potencijalnim model-programima.

Budući da se tijekom proteklih pet godina nije intenzivnije radilo na daljnjoj konceptualizaciji intervencijskog sustava, zanimalo nas je što se dogodilo s potencijalnim model-programima. Zanimalo nas je jesu li »preživjeli« i kako su se razvijali, odnosno je li njihova kvaliteta rasla ili opadala. Stoga smo u proljeće 2007. godine po istoj proceduri ponovno pristupili procjeni usklađenosti potencijalnih model-programa s predloženim standardima. Nositelji potencijalnih model-programa popunili su Upitnik za procjenu usklađenosti model programa sa standardima dobre prakse (Bouillet i Žižak, 2007.; u prilogu). Usklađenost programa sa standardima zajednički su procjenjivale autorice ovog rada. Radi metodološkog usklađivanja, autorice su ponovno procijenile podatke prikupljene 2002. godine. Takav pristup pridonio je ujednačenosti kriterija procjenjivanja, a izabran je iz nekoliko razloga: (1) u promatranom razdoblju autorice nisu bile osobno uključene niti u provedbu niti u praćenje procjenjivanih programa; (2) procjene četiri nezavisna procjenjivača 2002. godine bile su međusobno zadovoljavajuće usklađene pa se temeljem toga pošlo od pretpostavke da zajedničko procjenjivanje dva procjenjivača ima relativnu metodološku i značajnu praktičnu opravdanost; (3) sukladno ciljevima ovog rada procjenjivanje programa imalo je i sekundarnu razinu - procjenjivanje svrhovitosti samih standarda; (4) nakon 2003. godine rad na problematiziranju potrebe za standardima nastavile su autorice izvan konteksta Povjerenstva. Kao i uvijek u sličnim pristupima, određenu razinu subjektivnosti procjene nije bilo moguće izbjeći.

Budući da se svaki standard sastoji od nekoliko komponenti, programi su procjenjivani prema komponentama pojedinih standarda bodovima 0 (komponenta se ne prepoznaje), 1 (komponenta se djelomično prepoznaje) ili 2 (komponenta se u potpunosti prepoznaje). Tako je za standarde prve razine bilo moguće prikupiti najviše 26, za standarde druge razine najviše 50, a za standarde treće razine najviše 46 bodova (ukupno 122 boda).

U ponovnu procjenu uvršteno je 11 potencijalnih model-programa jer su se tri programa u međuvremenu ugasila. Jedan se program ugasio radi preusmjerenja udruge na tržišne i profitabilne projekte, drugi radi prestanka aktivnosti voditeljica programa, a treći radi prekida suradnje među udrugama koje su program zajednički izvodile. Procjenjivani su sljedeći potencijalni model-programi⁷:

1. »Benjamin« - terapijsko-odgojni program za mlade s poremećajima u ponašanju i konzumente lakih i sintetičkih droga (**nositelj**: Humanitarna organizacija »Zajednica Susret«)
2. Dječja kuća Borovje (**nositelj**: Hrabri telefon - telefon za zlostavljanu i zanemarenu djecu)
3. Igrom do škole (**nositelj**: Udruženje Djeca prva)
4. »Kontakt« - projekt unapređenja vještina mladih u institucijskom tretmanu (**nositelj**: Udruga za pružanje rehabilitacijsko-edukacijske i psiho-socijalno-pedagoške pomoći »Igra«)
5. Lakše kroz školu (**nositelj**: »Suncokret« - Centar za humanitarni rad, Pula)
6. Odgoj za ljubav i nenasilje (**nositelj**: »Suncokret« - Centar za humanitarni rad, Zagreb)
7. Od problema do udruge - program zaštite i pomoći djeci i mladim osobama (**nositelj**: Društvo građana »Faust Vrančić«)
8. Posebni odgojni postupak - POP - program (**nositelj**: Udruga »Most«)
9. Preventivni program rada grupa djece i mladeži »Modifikacija ponašanja putem igre«: MMPI (**nositelji**: Centar za socijalnu skrb Zagreb, Ured Peščenica i Udruga za pružanje rehabilitacijsko-edukacijske i psiho-socijalno-pedagoške pomoći »Igra«)
10. Program socijalne prevencije djece i mladeži grada Zagreba »Čudesna Hrvatska« (**nositelj**: Udruga Izviđačka škola)
11. Velika Sestra - Veliki Brat (**nositelj**: Udruga za inicijative u socijalnoj politici UISP).

Nositelji procjenjivanih programa uglavnom su nevladine organizacije, s izuzetkom jednog programa koji se realizira u suradnji centra za socijalnu skrb i nevladine organizacije. Među programima nalazimo jedan program koji se realizira na širem području Hrvatske (Kontakt), dok se ostali programi realiziraju u jednom ili u najviše dva grada. Jedan dio programa nije lako razvrstati na intervencijskom kontinuumu jer nude aktivnosti koje odgovaraju korisnicima različitih razina rizičnosti (primjerice: program »Benjamin«). Ukoliko bi slijedili klasifikaciju intervencija koju nude Mrazek i Haggerty (prema Bašić, 2001.) okvirno bi se moglo reći kako u skupinu univerzalnih preventivnih intervencija pripada samo jedan program, dok po četiri programa pripadaju u skupinu selektivnih i indiciranih preventivnih intervencija, a dva su programa tretmanska. Svi programi uključuju individualni rad s korisnicima, 9 programa uz to uključuje i grupni savjetodavni rad, a 8 programa je

⁷ Detaljnije o ciljevima i korisnicima programa u prilogu 2.

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

među aktivnosti uvrstilo edukaciju i superviziju. Na različite načine programima je obuhvaćeno čak 5 405 korisnika, u realizaciji programskih aktivnosti sudjeluje 302 stručnjaka i volontera, a godišnje cijene programa po korisniku kreću se od 249 do 2 190 kn (Bouillet i Žižak, 2007.).

REZULTATI

Na razini principa u pristupu (standardi prve razine) procjenjivana je zastupljenost sljedećih elemenata programa (tablica 1.):

Tablica 1.

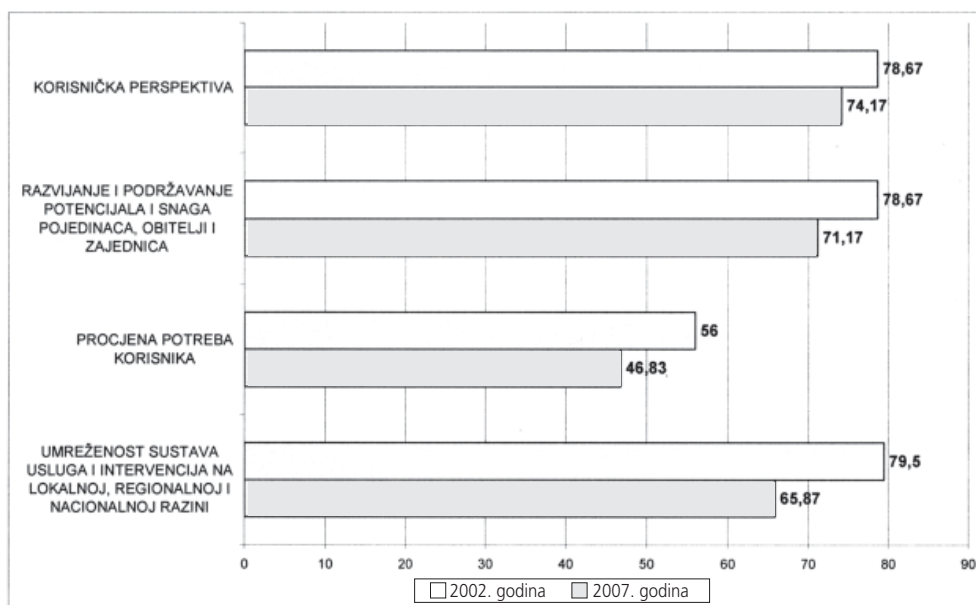
Standardi prve razine (razina principa u pristupu) s pripadajućim komponentama

STANDARD	KOMPONENTE STANDARDA
KORISNIČKA PERSPEKTIVA	<ul style="list-style-type: none">• Uvažavanje potreba korisnika• Evaluacija programa od strane korisnika• Uključenost korisnika u planiranje aktivnosti
RAZVIJANJE I PODRŽAVANJE POTENCIJALA I SNAGA POJEDINACA, OBITELJI I ZAJEDNICA	<ul style="list-style-type: none">• Razvijanje pozitivnih/prosocijalnih snaga/ponašanja/vještina/znanja• Definiranje ciljeva programa u terminima razvoja pozitivnih potencijala korisnika• Definiranje ciljeva i aktivnosti u terminima poštivanja prava djeteta/ljudskih prava
PROCJENA POTREBA KORISNIKA	<ul style="list-style-type: none">• Postojanje prethodne procjene potreba zajednice i korisnika za programom• Počivanje na »ozbiljnijoj« procjeni potreba ili snimci stanja pojave koja se programom tretira• Kontekst nacionalne strategije/programa/ zakonske odredbe i sl.
UMREŽENOST SUSTAVA USLUGA I INTERVENCIJA NA LOKALNOJ, REGIONALNOJ I NACIONALNOJ RAZINI	<ul style="list-style-type: none">• Jasno pozicioniranje programa u sustav intervencija• Jasno lociranje programa u neki sustav• Program zadovoljava potrebe korisnika koje se ne zadovoljavaju standardnom ponudom državnih institucija• Iniciranje/podržavanje suradnje s komplementarnim programima

Rezultati procjene zastupljenosti ovih standarda u potencijalnim model programima prikazani su u grafikonu 1.

Grafikon 1.

Procjena zastupljenosti standarda prve razine (%)

Ti rezultati upućuju na zaključak da su tijekom petogodišnjeg razdoblja ostvareni pozitivni pomaci u zadovoljenosti svih standarda prve razine, iako ni jedan standard nije zadovoljen u potpunosti. Iz podataka prikazanih u grafikonu 1. uočljivo je kako je procjena potreba korisnika i dalje najmanje prisutan standard prve razine. Među raznolikim pogledima na praksu utemeljenu na pokazateljima uspješnosti ima i takvih koji smatraju da je prepoznavanje potreba korisnika prvi (i najvažniji) korak (Gambrill, 2007.; Gosset i Weinman, 2007.). Stoga nedovoljna usmjerenost na snimanje potreba korisnika i među potencijalnim model programima može ukazivati na važnost razvijanja standarda i njihove formalizacije na dugom putu k dobroj praksi. Među posljedice izostajanja analize stvarnih potreba stanovništva neke zajednice svakako je moguće ubrojiti nesklad između potreba stanovništva i ponude programa, što najčešće rezultira nedostatnom ponudom programa usmjerenih zadovoljenju specifičnih potreba neke populacije (u ovom slučaju djece i mladih). Najveći napredak dogodio se u umreženosti sustava usluga i intervencija na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, što posredno oslikava bolje pozicioniranje programa nevladinih organizacija u sustavu intervencija prema djeci i mladima s poremećajima u ponašanju. Ipak, i tu je komponentu programa i dalje potrebno i moguće unapređivati.

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

Standardi druge razine opisuju konceptualnu razinu programa. Oni su s pripadajućim komponentama prikazani u tablici 2.

Tablica 2.

Standardi druge razine (konceptualna razina) s pripadajućim komponentama

STANDARD	KOMPONENTE STANDARDRA
PROMOVIRANJE PREVENCIJE	<ul style="list-style-type: none">• Sprečavanje pojava novih rizika/poremećaja ili intenziviranje već postojećih poremećaja u ponašanju
INTEGRIRANJE TEORIJE, ZNANSTVENIH ISTRAŽIVANJA I PRAKSE	<ul style="list-style-type: none">• Postojanje jasne teorijske podloge• Postojanje dokaza o mogućnosti povezivanja teorije i prakse• Postojanje znanstveno relevantnih dokaza o takvim mogućnostima
PODRŠKA DRUŠTVA TEMELJNIM INSTITUCIJAMA	<ul style="list-style-type: none">• Pružanje podrške obitelji, školi, socijalnim i zdravstvenim ustanovama kao temeljnim institucijama prevencije i tretmana PUP-a
OLAKŠAVANJE PRISTUPA FORMALNIM SOCIJALNIM STRUKTURAMA	<ul style="list-style-type: none">• Olakšavanje školovanja/slobodnog vremena/zapošljavanja/proširivanja socijalne mreže populacije• Usmjerenost na izgradnju vještina korisnika za uključivanje u formalne društvene institucije
POSTUPNOST U SANKCIONIRANJU U OKVIRU KONTINUUMA INTERVENCIJA	<ul style="list-style-type: none">• Postojanje plana praćenja korisnika nakon završetka programa• Postojanje suradnje s programima koji mu mogu prethoditi ili slijediti
BRZO I UČINKOVITO INTERVENIRANJE	<ul style="list-style-type: none">• Omogućavanje tretmana u ranoj fazi razvoja rizika/poremećaja u ponašanju
PODRŠKA ALTERNATIVNIM PRISTUPIMA	<ul style="list-style-type: none">• Promoviranje izvaninstitucijskih potencijala zajednice• Korištenje još neiskorištenih mogućnosti korisnika ili stručnjaka• Mogućnost zamjene nekog dosadašnjeg neuspješnog programa ili njegovog dijela

Nastavak tablice 2.

ZAGOVARANJE I OČUVANJE KULTURNOG IDENTITETA	<ul style="list-style-type: none"> • Posebno vođenje računa o rasnom, nacionalnom, kulturnom, vjerskom identitetu korisnika • Približavanje mladima tradicionalne kulture na novi način
PODRŠKA SVEOBUHVAATNIM PRISTUPIMA	<ul style="list-style-type: none"> • Povezivanje različitih djelatnosti • Tretiranje poremećaja u ponašanju s više aspekata • Uključenost više tipova korisnika • Postojanje interdisciplinarnog tima stručnjaka
PODRŠKA INTEGRIRANOM PRISTUPU	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje potpore lokalne zajednice • Suradnja više različitih djelatnosti - resora
FLEKSIBILNOST U ORGANIZACIJI SUSTAVA USLUGA I INTERVENCIJA	<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost primjene u drugom području, u drugim uvjetima, s drugim tipom korisnika
POSTOJANJE PROPISANIH STANDARDA KVALITETE I ETIČKIH KODEKSA RELEVANTNIH STRUKA	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje vlastitih indikatora kvalitete • Postojanje jasno definiranih standarda etičkog postupanja stručnjaka/volontera • Sklapanje ugovora s korisnicima

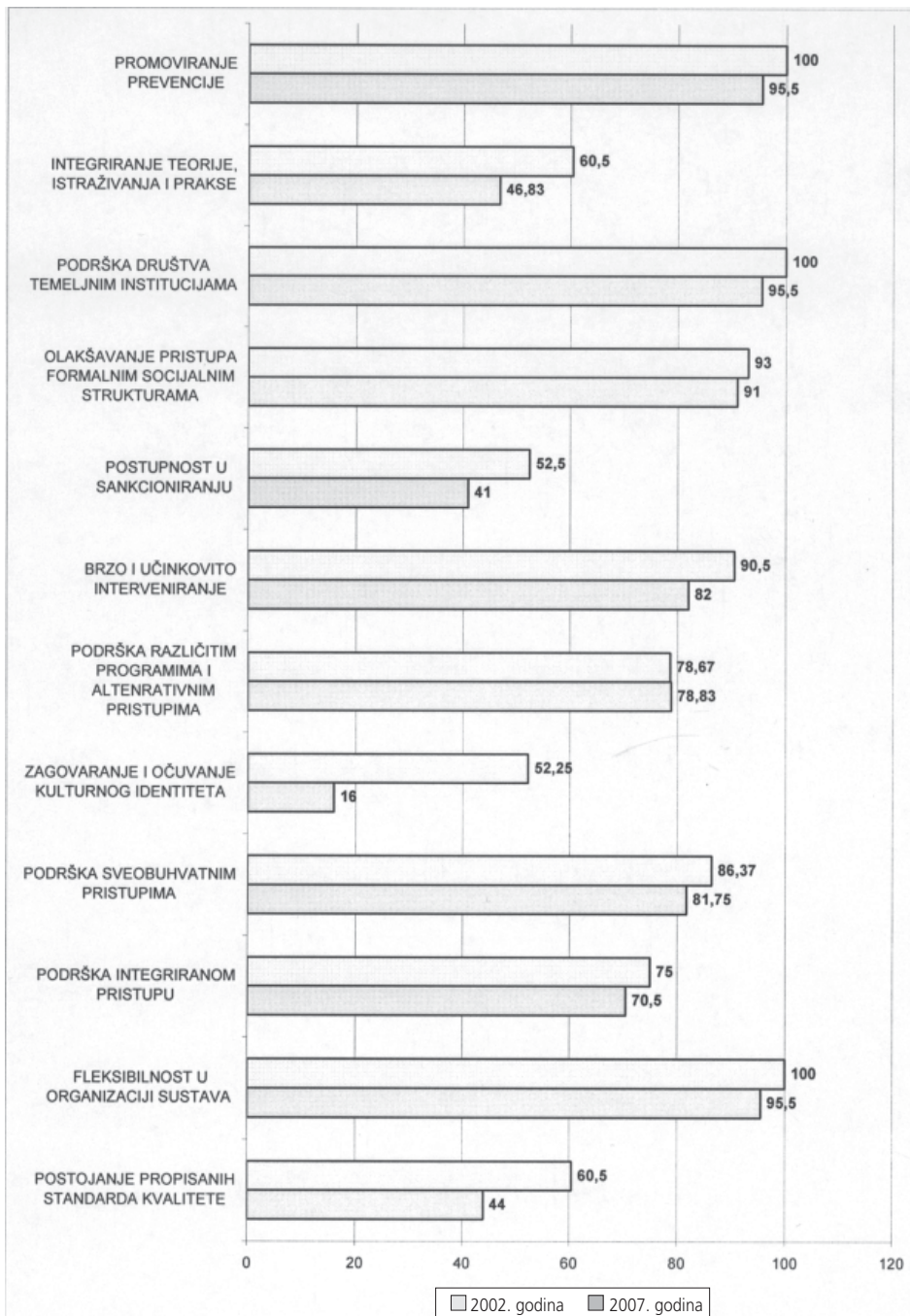
Rezultati procjene zastupljenosti standarda druge razine u potencijalnim model programima (grafikon 2.) pokazuju da su u petogodišnjem razdoblju programi u većini standarda napredovali, s izuzetkom standarda koji se odnosi na podršku alternativnim pristupima.

To znači da programi u neznatno manjoj mjeri promoviraju izvaninstitucijske potencijale zajednice, koriste još neiskorištene mogućnosti korisnika ili stručnjaka i omogućuju zamjenu nekog dosadašnjeg neuspješnog programa ili njegovog dijela. U obje analizirane godine programi su najbolje rezultate ostvarili u pogledu promoviranja prevencije, pružanja podrške temeljnim društvenim institucijama i omogućavanju fleksibilnosti u organizaciji sustava usluga i intervencija. U drugoj točki mjerenja (2007. g.) je procijenjeno da programi ove standarde zadovoljavaju na najbolji mogući način.

Istodobno, obje su procjene pokazale da programi najmanje udovoljavaju standardu postojanja propisanih standarda kvalitete i etičkih kodeksa relevantnih struka, standardu postupnosti u sankcioniranju te standardu zagovaranja kulturnog identiteta. Osobito su rijetki programi koji sklapaju ugovore s korisnicima i koji su razvili etičke kodekse postupanja stručnjaka i volontera vezanih uz konkretne programske aktivnosti.

Grafikon 2.

Procjena zastupljenosti standarda druge razine (%)

Među slabije zastupljenim standardima nalazi se i standard koji se odnosi na integriranje teorije, znanstvenih istraživanja i prakse. Pritom programima uglavnom nedostaje znanstvena evaluacija postignuća koja bi bila vezana uz teorijska polazišta programa.

Tijekom petogodišnjeg razdoblja programi su najveći napredak ostvarili u očuvanju i zagovaranju kulturnog identiteta, a na drugom je mjestu standard koji se odnosi na postupnost u sankcioniranju.

Programska razina opisana je standardima treće razine. Oni su s pripadajućim komponentama prikazani u tablici 3.

Tablica 3.

Standardi treće razine (programska razina) s pripadajućim komponentama

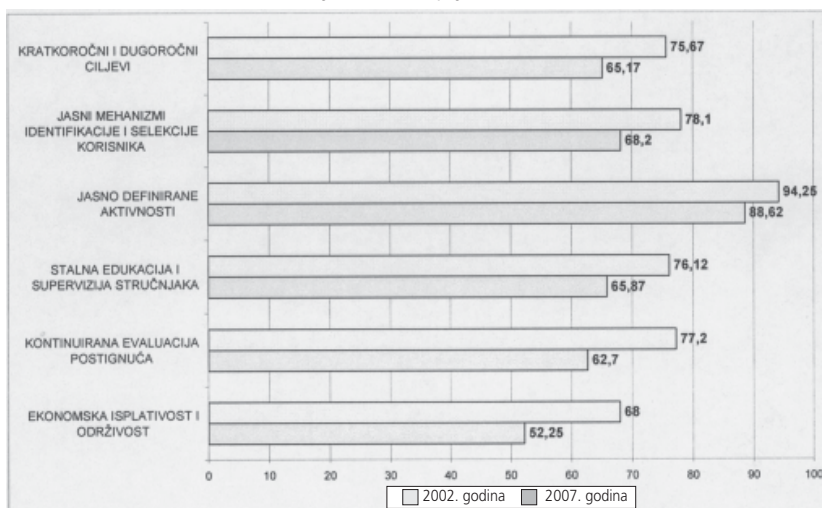
STANDARD	KOMPONENTE STANDARDA
KRATKOROČNI I DUGOROČNI CILJEVI	<ul style="list-style-type: none">• Utemeljenost ciljeva na jasnim teorijskim objašnjenjima• Jasna povezanost ciljeva s potrebama korisnika/zajednice• Razvrstanost ciljeva na dugoročne i kratkoročne
JASNI MEHANIZMI IDENTIFIKACIJE I SELEKCIJE KORISNIKA	<ul style="list-style-type: none">• Pridavanje potrebnog značaja načinima identifikacije i selekcije korisnika• Uvažavanje korisničke perspektive pri selekciji• Usklađenost tipa selekcije s razvojnom dobi korisnika• Pridavanje dovoljnog značenja načelu dobrovoljnosti sudjelovanja u programu• Postojanje strategija za motiviranje nedobrovoljnih korisnika ako su oni po zakonu obvezni na sudjelovanje
JASNO DEFINIRANE AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none">• Jasna povezanost aktivnosti s ciljevima programa• Jasna povezanost uloga sudionika s aktivnostima• Postojanje opisa vrste aktivnosti• Prikladnost aktivnosti tipu korisnika

Nastavak tablice 3.

<p>STALNA EDUKACIJA I SUPERVIZIJA STRUČNJAKA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje profesionalnih potreba stručnjaka za novim znanjima, vještinama • Postojanje interne edukacije, konzultacije, priručnika • Organiziranje supervizije ili drugog vida podrške stručnjacima i paraprofesionalcima • Omogućavanje zadovoljenja promjenjivih profesionalnih potreba
<p>KONTINUIRANA EVALUACIJA POSTIGNUĆA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Postojanje postupaka praćenja tijeka izvedbe programa • Postojanje postupaka evaluacije rezultata programa • Stručna i znanstvena relevantnost predviđenih metoda evaluacije • Postojanje korisničke evaluacije • Javno predstavljanje programa
<p>EKONOMSKA ISPLATIVOST I ODRŽIVOST</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Jasna financijska osnova programa, uključujući način financiranja • Realna održivost programa s obzirom na cijenu

Grafikon 3.

Procjena zastupljenosti standarda treće razine (%)

Rezultati procjene zastupljenosti standarda treće razine u potencijalnim model-programima prikazani su u grafikonu 3.

I u pogledu standarda treće razine, programi su tijekom vremena ostvarili pozitivne pomake. Vidljivo je da su u oba analizirana razdoblja programi najviše udovoljavali standardu koji se odnosi na jasnoću definiranih aktivnosti programa, a na posljednjem je mjestu ekonomska isplativost i održivost programa. Kao najslabije komponente programa pokazale su se znanstvena relevantnost predviđenih metoda evaluacije i postojanje strategija za motiviranje nedobrovoljnih korisnika ako su oni po zakonu obvezni na sudjelovanje. Budući da programi u pravilu nisu zakonski obvezni, ne iznenađuje da nositelji programa ne pridaju posebnu pozornost razradi takvih strategija. Ipak, s obzirom na poznatu okolnost da upravo djeca i mladi s poremećajima u ponašanju (pa i njihove obitelji) često izbjegavaju sudjelovanje u aktivnostima koje nisu obvezne, i ovom bi aspektu programa bilo razložno pridati odgovarajuću pozornost. Najveći napredak programi su ostvarili u metodama evaluacije postignuća u smislu da neka od mogućih vrsta evaluacije postaje sastavni dio programa, iako je tu komponentu programa nužno usavršiti (poglavito u pogledu povezivanja teorije, znanosti, prakse i rezultata programa).

Ukratko, unatoč evidentnom napretku u podizanju kvalitete potencijalnih model-programa namijenjenih djeci i mladima s poremećajima u ponašanju, na tom području još uvijek postoji potreba za daljnjim usavršavanjem. Na taj zaključak upućuje okolnost da procjenjivani programi u potpunosti udovoljavaju samo manjem broju standarda, dok potpuno udovoljavanje većini standarda iziskuje daljnje razrade programa. Pritom je na umu važno imati činjenicu da udovoljavanje standardima pretpostavlja postojanje standarda prije nego program bude razvijen. Osjetljivost nositelja programa za stalno praćenje suvremenih znanstveno-teorijskih spoznaja može biti od velike koristi kako pri razvijanju, tako i pri održavanju programa. Smatramo kako navedeno nije moguće postići bez formaliziranih standarda za čije su uspostavljanje odgovorna nadležna državna tijela i institucije.

S tim u vezi, korisno je razmotriti u kojoj mjeri pojedini programi udovoljavaju standardima dobre prakse i zaslužuju li neki od njih promociju s potencijalnih, u model-programe dobre prakse. Na to ćemo pitanje nastojati odgovoriti razmatrajući podatke prikazane u tablici 4. koja nas informira o stupnju u kojem programi udovoljavaju pojedinim standardima i napretku koji su ostvarili u petogodišnjem razdoblju.

Na razini principa u pristupu najbolje su rezultate 2002. godine ostvarili Dječja kuća »Borovje« i Kontakt-program, a 2007. godine Kontakt-program i POP program. Više od 80% standarda prve razine 2007. godine udovoljili su i Dječja kuća »Borovje« te MMPI program. Najveći napredak procijenjen je kod programa »Benjamin« i MMPI. Na konceptualnoj razini u oba analizirana razdoblja među najboljim su se programima našli MMPI i Kontakt-program, a najveći napredak ostvarili su programi Velika sestra-Veliki

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

Brat te Odgoj za ljubav i nenasilje. Uz te programe razmjerno dobre rezultate (80% i više) postigli su programi Odgoj za ljubav i nenasilje te Velika Sestra-Veliki brat.

Program MMPI kontinuirano je najbolji i u pogledu udovoljavanja standardima programske razine. Uz taj program, 2002. godine dobre su rezultate ostvarili programi Dječja kuća »Borovje« i Kontakt-program, a 2007. godine POP program te Velika Sestra-Veliki Brat. Dječja kuća »Borovje« i Kontakt-program i 2007. godine ostvaruju dobre rezultate, udovoljavajući više od 80% standarda. POP program te Velika Sestra-Veliki Brat u pogledu programske razine ostvarili su veliki napredak, a na trećem je mjestu program Igron do škole.

Tablica 4.

Stupanj (%) udovoljavanja standardima potencijalnih model-programa i napredak (+) u petogodišnjem razdoblju

PROGRAMI	STANDARDI PRINCIPA U PRISTUPU			STANDARDI KONCEPTUALNE RAZINE			STANDARDI PROGRAMSKE RAZINE		
	2002.	2007.	+	2002.	2007.	+	2002.	2007.	+
»Benjamin«	53,8	69,2	15,4	64	66	2	56,5	60,9	4,4
Čudesna Hrvatska	57,7	57,7	0	56	58	2	65,2	69,6	4,4
Dječja kuća »Borovje«	80,7	84,6	3,9	68	74	6	78,3	84,8	6,5
Igron do škole	53,8	61,5	7,7	66	74	8	56,5	71,7	15,2
Kontakt	80,7	92,3	11,6	74	88	14	78,3	86,9	8,6
Lakše kroz školu	50	61,5	11,5	66	74	8	60,9	65,2	5,7
MMPI	65,4	80,7	15,3	76	88	12	84,8	93,5	8,7
Odgoj za ljubav i nenasilje	50	61,5	11,5	60	80	20	67,4	78,3	10,9
Od problema do udruge	73,1	76,9	3,8	68	74	6	63	73,9	10,9
POP program	76,9	88,5	11,6	72	88	12	71,7	93,5	21,8
Velika Sestra-Veliki Brat	69,2	76,9	7,7	52	82	30	69,6	93,5	23,9

Ova je analiza, dakle, pokazala da su programi vrlo dinamični te da teže kontinuiranom razvoju pri čemu u određenim razdobljima više pozornosti pridaju razvoju pojedinih komponenti programa, vjerojatno onih koji su se iz perspektive tog programa u određenom razvojnom razdoblju pokazali značajnim po prosudbi samih nositelja programa. Ta raznolika dinamika razvoja potpuno je razumljiva kad se ima u vidu nepostojanje formalizirane i standardizirane procedure razvoja kvalitete, kako programa tako i prakse

u cjelini. Među analiziranim programima, kao što je vidljivo, ima onih koji udovoljavaju velikoj većini standarda (više od 90%), što svakako ide u prilog stajalištu da je praksu moguće uskladiti s definiranim standardima. Sudeći prema ponuđenom popisu standarda ti su programi nastavili svoj razvoj u smjeru model-programa za rad s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju.

Smatramo da svi programi obuhvaćeni ovom analizom i njihovi nositelji imaju važnu ulogu u sustavu intervencija prema djeci i mladima s poremećajima u ponašanju jer nude odgovore na općepoznate potrebe ove populacije te imaju brojne kvalitete. U ovom slučaju, te su kvalitete argumentirane činjenicom da svi programi idu u susret predloženim i za sad neformalnim standardima dobre prakse, a neki od njih na tom su putu stigli vrlo blizu cilja. S druge strane, činjenica da su u dva navrata dragovoljno pristali da se njihovi programi usporede s predloženim standardima, također svjedoči kako o općoj potrebi za mjerilima kvalitete programa, tako i o specifičnim potrebama nositelja tih programa da prate i mjere svoj programski razvoj. Daljnji napredak, kao što je već naglašeno, iziskuje napore i u drugim segmentima društva, poglavito u smislu izgradnje sustava intervencija pa onda i pozicioniranja ovih programa u taj sustav.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Zaključna je razmatranja uvijek praktično započeti podsjećanjem na svrhu i ciljeve rada pa ćemo slijediti tu logiku.

Svrha rada vezana je uz pokušaj upoznavanja stanja u Republici Hrvatskoj na planu povezivanja najnovijih znanstveno-teorijskih saznanja s praktičnim radom s djecom i mladima u riziku i/ili s poremećajima u ponašanju. Sukladno tome rad je usmjeren na procjenu usklađenosti jedne skupine intervencijskih programa za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj sa standardima predloženim za takve programe, a ne na evaluaciju bilo kojeg od tih programa ili pak sustava intervencija u cjelini. Da bi se to moglo postići, jedan od ciljeva rada odnosio se na predstavljanje jednog modela izrade standarda i diskutiranje potrebe razvoja standarda dobre prakse kao jednog od neophodnih koraka na putu razvoja prakse utemeljene na pokazateljima uspješnosti. U nekim je drugim radovima (Žižak i Bouillet, 2003.; Bouillet i Žižak, 2007.) već istaknuto da se radi o *ad hoc* modelu izrade standarda te su navođeni brojni nedostaci takvog načina kreiranja standarda. Međutim, kako u Republici Hrvatskoj nema, ne samo dovoljno evaluacijskih istraživanja na ovom području, nego poglavito nedostaje iskustvo oko modeliranja izrade, opisivanja i provjere učinkovitosti standarda dobrih programa/prakse to je predloženi model standarda imao zadatak ne samo biti okvir za procjenu odabranih programa nego do neke mjere ukazati stručnoj javnosti na važnost kako standarda tako i načina na koji se utvrđuju te pozvati tu stručnu javnost na konstruktivan i kreativan doprinos na tom planu.

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

Kao što u individualnom kliničkom radu standardi postupanja stručnjaka olakšavaju prenošenje najnovijih saznanja o učinkovitim intervencijama iz literature u praktični rad s pojedinim korisnikom (Gambrill, 2007.; Gossett i Weinman, 2007.), tako se i od standarda namijenjenih specifičnim programima može očekivati ista funkcija na razine specifične skupine korisnika. Na taj način standardi postaju jedan od prvih, ali ne i jedini, korak u procesu izgradnje prakse utemeljene na pokazateljima uspješnosti. Bit prakse utemeljene na pokazateljima uspješnosti odnosi se na znanstvene dokaze o adekvatnosti i uspješnosti provedenih intervencija, što je nužan korak u procesu savjesnog, jasnog i razboritog donošenja odluka o skrbi za pojedine osobe i skupine osoba (Beinecke, 2004.). Radi se o važnoj komponenti procesa usavršavanja kvalitete kojim se osigurava odgovornost na svim razinama: od kreiranja politike do znanstveno verificiranih modela intervencije. Kvalitetna stručna praksa bi, prema tome, podrazumijevala postojanje znanstvenih studija o učinkovitim programima i implementaciju njihovih rezultata u praktičnom radu. Radi se o istraživanjima intervencija koja bi ponudila odgovore na sljedeća pitanja (Boruch, 2007.):

1. Kakva je priroda i ozbiljnost problema na koje je intervencija usmjerena i kojim su podacima problemi argumentirani?
2. Kako je intervencija razvijena i čime je to argumentirano?
3. Kakve su posljedice intervencije na ponašanje pojedinaca/grupa i čime je to argumentirano?
4. Kakva je povezanost između troškova i učinaka intervencije i čime je to argumentirano?
5. Podržavaju li ponovljena istraživanja rezultate evaluacije intervencije?

Nažalost, u svijetu postoje brojni pokazatelji koji upućuju na zaključak da praktična djelatnost profesionalnih pomagača ima malo dodirnih točaka s onim što znaju o teorijama i znanstvenim spoznajama na kojima se temelji njihova profesija (Goldstein, 1986.; Kauffman, Brigham i Mock, 2004.), što smanjuje mogućnosti dobre predikcije rezultata praktičnog rada. Razloge nedovoljne povezanosti znanstvenih istraživanja i praktičnog pomagačkog rada moguće je grubo podijeliti u dvije osnovne skupine. Prva se skupina razloga odnosi na izbor metoda praktičnog rada koje su najčešće vođene partikularnim teorijskim orijentacijama i tehnikama rada, dok se druga skupina razloga vezuje uz nedovoljnu praktičnu primjenjivost kako metoda koje se koriste u znanstvenim istraživanjima tako i njihovih rezultata (Frick i Cornell, 2005.). Prevladavanje ovih neujednačenosti podrazumijeva napore i promjene kako u znanstvenom, tako i u praktičnom radu. Na taj način bi se izbjeglo ono što Weisz (prema Fonagy i sur., 2002.:28) govoreći o diseminaciji znanstvenih spoznaja opisuje kao »kad znanstvenici priređuju zabavu, kliničari ostaju kod kuće«.

To nas vodi do drugog cilja ovog rada koji se odnosio na predstavljanje procjena usklađenosti jedne skupine programa namijenjenih djeci i mladima s poremećajima u

ponašanju s predloženim standardima dobre prakse u dvije vremenske točke: 2002. i 2007. godine.

Naše je istraživanje bilo usmjereno na jako ograničen prostor praktičnog rada s djecom i mladima u riziku i/ili s poremećajima u ponašanju. Prostor je definiran djelatnošću jedanaest potencijalnih model-programa, a uz to i metodologija procjene usklađenosti tih programa trpi brojna ograničenja. Ovdje ćemo se osvrnuti na ona dva koja su po našem mišljenju najznačajnija. U prvom redu radi se o retrospektivnoj, a ne prospektivnoj metodi jer su programi procjenjivani na temelju standarda koji su nastali nakon što su programi razvijeni i implementirani. Sukladno tome zaista je upitan smisao procjene usklađenosti programa s retrogradno predloženim standardima. Kao što je naprijed konstatirano u tom je dijelu svrha istraživanja, pa i ovog rada, primarno na problematiziranju potrebe za standardima i načinima njihovog predlaganja i postavljanja. Drugo metodološko ograničenje vezano je uz način procjenjivanja usklađenosti. Budući da prethodna procedura (postavljanje standarda i opisivanje programa) nije omogućavala klasično znanstveno (evaluacijsko) istraživanje, autorice su se oslonile na procjene samih nositelja programa. Jedan od razloga vezan je uz usklađivanje procjena u obje vremenske točke, a drugi naša usmjerenost da programe procijenimo iz perspektive onih koji ih nude i kreiraju. Na taj je način i sam proces samoopisivanja/samoprocjenjivanja imao svojevrstu edukativnu podlogu te je bio jedan mali pokušaj prosljeđivanja saznanja iz teorije u praksu. U tom smislu na navedena metodološka obilježja više spremne gledati kao na specifičnosti nego na nedostatke, tim prije što potreba za generalizacijom rezultata dobivenih ovim istraživanjem zaista ne postoji.

Imajući u vidu navedene metodološke specifičnosti, moguće je konstatirati da je i drugi cilj ovog rada ostvaren. Temeljem predstavljenih procjena usklađenosti potencijalnih model-programa u dvije vremenske točke dobiveni su specifični podaci o usklađenosti pojedinih programa, što je naravno najinformativnije upravo za te programe. Stoga zaključno naglašavamo samo one rezultate istraživanja koji ujedno mogu biti važni u kontekstu dalekog i željenog cilja - prakse utemeljene na pokazateljima uspješnosti:

- iz perspektive predloženih standarda, opisa, samoprocjene i procjene promatranih programa najslabija je usklađenost postignuta na pristupnim, odnosno konceptualnim standardima koji se odnose na procjenu potreba korisnika, integriranje teorije, istraživanja i prakse te postojanje propisanih standarda kvalitete programa
- iz perspektive predloženih standarda, opisa, samoprocjene i procjene promatranih programa najbolja usklađenost postignuta je na programskoj razini kroz standarde koji se odnose na jasno definiranje programskih aktivnosti i jasno definiranje mehanizama identifikacije i selekcije korisnika.

Budući da u Hrvatskoj praksa utemeljena na pokazateljima uspješnosti nema prepoznatljivu tradiciju, ovaj je rad bio pionirski pokušaj ponude načina standardizacije

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

intervencija usmjerenih djeci i mladima s poremećajima u ponašanju, kao jedan mali korak u dugom »pješaćenju« koje nas čeka na tom putu k praksi utemeljenoj na pokazateljima uspješnosti.

U tom smo svjetlu skloni zaključiti da su u postojećim uvjetima nevladine organizacije, koje su se izložile time što su njihovi programi procjenjivani u ovom radu, uložile zavidan napor u usavršavanju intervencija. Također smo sklone zaključiti kako daljnji napredak iziskuje napore i u drugim segmentima društva, poglavito onog dijela vladinog sektora koji je u poziciji i ima odgovornost za podizanje kvalitete društvenih intervencija prema djeci i mladima u riziku kao jednog od ključnih aspekata zaštite prava djeteta.

LITERATURA

1. Andrews, D. & Buettnner, C. (2002). Evaluating Evidence and Feasibility: A Tool for Decision-Making Related to Evidence-Based Practice. www.cipohio.org; 15.07. 2007.
2. Bašić, J. (2001). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište. U: Bašić, J. & Janković, J. (ur.), **Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži**. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 31-46.
3. Beinecke, R. H. (2004). Implementation of Evidence-Based Mental Health Practice in England. **International Journal of Mental Health**, 33, 4, 64-79.
4. Boruch, R. F. (2007). Intervention Studies. In: Ritzer, G. (ed.), **The Blackwell Encyclopedia of Sociology**. Blackwell Publishing, Blackwell Reference Online. <http://www.blackwellreference.com>
5. Bouillet, D. & Žižak, A. (2007). **Defining standards: a step towards evidence-based practice for children and youth with behavioral disorders**. The First European Conference on Social, Emotional and Behaviour Competence and Difficulties in Children and Young Persons, Mlata, 13. - 16. 09. 2007., neobjavljen materijal.
6. Chorpita, B. F. (2003). The Frontier of Evidence-Based Practice. In: Kazdin, A. E. & Weisz, J. R. (eds.), **Evidence-Based Psychotherapies for Children and Adolescents**. New York: The Guilford Press, 42-59.
7. Cook, B. G., Landrum, T. J., Tankersley, M. & Kauffman, J. K. (2003). Bringing Research to bear on Practice: Effecting Evidence-Based Instruction for Students with Emotional or Behavioral Disorders. **Education and Treatment of Children**, 26, 4, 345. (www.questia.com/reader/print 13. 07. 2007)
8. Fonagy, P., Target, M., Cottrell, D., Phillips, J. & Kurtz, Z. (2002). **What Works for Whom? A Critical Review of Treatment for Children and Adolescents**. New York: Guilford Press.

9. Frick, P. J. & Cornell, A. H. (2005). Child and Adolescent Assessment and Diagnosis Research. In: Roberts, M. C. & Ilardi, S. S. (eds.), **Handbook of Research Methods in Clinical Psychology**. Blackwell Publishing, Blackwell Reference Online. <http://www.blackwellreference.com>
10. Goldstein, H. (1986). Toward the Integration of Theory and Practice: A Humanistic Approach. **Social Work**, 31, 352-357.
11. Gambrill, E. (2007). Views of Evidence-Based Practice: Social Workers' Code of Ethics and Accreditation Standards as Guide for Choice. **Journal of Social Work Education**, 43, 3, 447. (www.questia.com/reader/print; 4.11.2007)
12. Gossett, M. & Weinman, M. L. (2007). Evidence-Based Practice and Social Work: An Illustration of the Steps Involved. **Health and Social Work**, 32, 2, 147. (www.questia.com/reader/print; 4.11.2007)
13. Kauffman, J. M., Brigham, F. J. & Mock, D. R. (2004). Historical to Contemporary Perspectives on the Field of Emotional and Behavioral Disorders. In: Rutherford, R. B., Quinn, M. M. & Mathur, S. R. (eds.), **Handbook of Research in Emotional and Behavioral Disorders**. New York: The Guilford Press, 15-31.
14. Kazdin, A. E. & Kendall, P. C. (1998). Current Progress and Future Plans for Developing effective Treatments: Comments and Perspectives. **Journal of Clinical Child Psychology**, 27, 2, 217-227.
15. Kazdin, A.E. & Weisz, J.R. (eds.) (2003). **Evidence-Based Psychoterapijes for Children and Adolescents**. New York: Gulford Press.
16. Rosen, A. (2003). Evidence-based social work practice: Challenges and promise. **Social Work Reserch**, 27, 4, 197-208.
17. Vandiver, V. L. (2002). Step-by-Step Practice Guidelines for using Evidence-based Practice and Expert Consensus in Mental Health Settings. In: Roberts, A. R. & Greene, G. J. (eds.), **Social Workers' Desk Reference**. New York: Oxford University Press, 731-738
18. Žižak, A. & Bouillet, D. (ur.) (2003). **Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih**. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih.

**UPITNIK ZA PROCJENU USKLAĐENOSTI MODEL-PROGRAMA SA STANDARDIMA
DOBRE PRAKSE** (Dejana Bouillet i Antonija Žižak, 2007.)

1. **NAZIV PROGRAMA:**
2. **NOSITELJ PROGRAMA:**
3. **PRVA GODINA PROVEDBE PROGRAMA:**
4. **DA LI JE OD POČETKA PROVEDBE BILO PREKIDA PROGRAMA:**
 - a) ne
 - b) da, 1 godinu
 - c) da, više od jedne godine
 - d) program se više ne provodi
5. **OZNAČITE PRIMARNU SKUPINU KORISNIKA PROGRAMA** (moguće je izabrati više odgovora)
 - a) djeca (do 18 god.)
 - b) mladi (stariji od 18 god.)
 - c) roditelji
 - d) osoblje škole
 - e) stručnjaci
 - f) donositelji odluka
6. **MOLIMO DA UPIŠETE OKVIRNU CIJENU PROGRAMA** (na godišnjoj razini):
7. **MOLIMO VAS DA UKRATKO OPIŠETE NAČINE NA KOJI JE PROGRAM NASTAO** (tko je u tome sudjelovao, koga ste konzultirali, jeste li se služili nekim statističkim podacima, kako ste ga osmislili, na kojoj se teoriji program temelji)
8. **DA LI JE OD PRVE GODINE PROVEDBE PROGRAMA BILO PROMJENA U NJEGOVOM SADRŽAJU** - ako je bilo, opišite ukratko zbog čega su nastale i kakve su to promjene, ako ih nije bilo, možete pitanje preskočiti
9. **MOLIMO VAS DA U PRILOŽENU TABLICU UPIŠETE OKVIRNI BROJ SVAKE SKUPINE KORISNIKA PROGRAMA NA GODIŠNJOJ RAZINI**

	Individualni rad	Grupni savjetodavni rad	Edukacija i/ili supervizija
djeca (do 18 god.)			
mladi (stariji od 18 god.)			
roditelji			
osoblje škole			
stručnjaci			
donositelji odluka			

10. **MOLIMO VAS DA U PRILOŽENU TABLICU UPIŠETE OKVIRNI BROJ STRUČNJAKA U PROGRAMU**

profesionalci:	
volonteri:	
pomoćno osoblje:	

11. **MOLIMO DA UPIŠETE NAJVAŽNIJE KRITERIJE ZA UKLJUČIVANJE KORISNIKA U PROGRAM** (npr. loš uspjeh u školi, preporuka centra za socijalnu skrb, izrečena posebna obveza)
12. **MOLIMO DA UPIŠETE 5 NAJVAŽNIJIH CILJEVA PROGRAMA**
13. **MOLIMO DA NABROJITE NAJVAŽNIJE AKTIVNOSTI PROGRAMA**
14. **MOLIMO VAS DA NABROJITE PROGRAME KOJI SADRŽAJNO NALIKUJU VAŠEM PROGRAMU** (ako takvi ne postoje, preskočite pitanje)
- a) u vašem gradu/općini:
 - b) u vašoj županiji:
 - c) u vašoj regiji:
 - d) u Hrvatskoj:
15. **MOLIMO DA UPIŠETE OBLIKE SURADNJE SA SRODNIM PROGRAMIMA** (ako suradnje nema, preskočite pitanje)
16. **MOLIMO DA NAVEDETE TKO SVE, OSIM ČLANOVA VAŠE UDRUGE, SUDJELUJE U PROVEDBI PROGRAMA** (kao aktivni sudionici pojedinih komponenata programa)
17. **MOLIMO VAS DA NAVEDETE DRUŠTVENE INSTITUCIJE NA KOJE SE PROGRAM SADRŽAJNO NADOVEZUJE** (obitelj, škola, dječji vrtić, centar za socijalnu skrb, domovi za nezbrinutu djecu,)
18. **MOLIMO DA OPIŠETE S KOJIM INSTITUCIJAMA UDRUGA SURADUJE U PROVEDBI PROGRAMA:**
- a) dobivanje dozvole za rad:
 - b) preporuke:
 - c) upućivanje korisnika:
 - d) edukacija:
 - e) supervizija:
 - f) omogućavanje rada (prostor, oprema i sl.):
 - g) financiranje:
 - h) nešto drugo (što?):
19. **MOLIMO DA UPIŠETE STRUKE STRUČNJAKA KOJI RADE U PROGRAMU** (koje su fakultete završili, jesu li među njima i studenti nekih fakulteta i sl.)
20. **MOLIMO DA NAVEDETE INDIKATORE KVALITETE VAŠEG PROGRAMA**

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

21. **MOLIMO DA OPIŠETE NAČINE NA KOJE U PROGRAMU OSIGURAVATE POŠTIVANJE PROFESIONALNE ETIKE**
22. **MOLIMO DA UPIŠETE NAZIVE OBAVEZNIH EDUKACIJA KOJE POHAĐAJU STRUČNJACI KOJI RADE U PROGRAMU** (koja su teorijska polazišta obavezni svladati)
23. **MOLIMO VAS DA OPIŠETE NAČINE NA KOJE OSIGURAVATE/ZAGOVARATE KULTURNI IDENTITET**
24. **MOLIMO DA OPIŠETE SUSTAV INTERNE EVALUACIJE PROGRAMA** (tko u njoj sudjeluje, kojom se dinamikom provodi, kako se provodi)
25. **MOLIMO DA OPIŠETE SUSTAV EKSTERNE EVALUACIJE PROGRAMA** (tko je provodi, kako često i koliko puta je do sada provedena)
26. **MOLIMO DA OPIŠETE SUSTAV SUPERVIZIJE STRUČNJAKA U PROGRAMU** (tko je provodi, kako i koliko često)
27. **MOLIMO VAS DA OPIŠETE SUSTAV PRAĆENJA KORISNIKA NAKON PRVE GODINE NJEGOVA SUDJELOVANJA U PROGRAMU** (postoje li dogovoreni povremeni kontakti, obilasci, javljanja i dr.)
28. **JE LI PROGRAMOM PREDVIĐENA INTERVENCIJA U KRIZNIM SITUACIJAMA** (ako je predviđena, kratko je opišite)
29. **MOLIMO VAS DA OPIŠETE NAČINE NA KOJE STE PROGRAM PREDSTAVILI JAVNOSTI**

OSNOVNI PODACI O »POTENCIJALNIM MODEL-PROGRAMIMA«

NAZIV PROGRAMA I CILJNA SKUPINA	GLAVNI CILJEVI PROGRAMA
»Benjamin« Terapijsko-odgojni program za mlade s poremećajima u ponašanju i /ili konzumente lakih i sintetičkih droga	<ul style="list-style-type: none"> • educirati adolescente o procesu nastanka ovisnosti • identificirati pojedince koji su već fiziološki i/ili psihološki ovisni te ih motivirati za uključivanje u drugi psihosocijalni program • uspostaviti i održati apstinenciju kod adolescenata koji zlorabljavaju psihoaktivne tvari
Dječja kuća Borovje Namijenjen djeci osnovnoškolske dobi iz lokalne zajednice	<ul style="list-style-type: none"> • unaprijediti komunikacijske i socijalizacijske vještine djece u svrhu prevencije iskazivanja neprihvatljivog ponašanja i usvajanja vještina nenasilnog rješavanja sukoba • pružiti edukativnu i praktičnu pomoć i podršku roditeljima u kvalitetnom strukturiranju slobodnog vremena djece • povećati samopoštovanje djece i njihovo pozitivno samoizražavanje • poboljšati znanja djece o dječjim pravima i zaštiti ih od zlostavljanja • poticati suradnju stručnjaka iz lokalne zajednice koji rade s djecom
Igrom do škole Namijenjen djeci predškolske dobi iz prigradskih naselja i njihovim roditeljima	<ul style="list-style-type: none"> • doprinijeti smanjivanju rizika socijalne isključenosti socijalno deprivirane predškolske djece i njihovih majki • doprinijeti povećanju obuhvata djece iz socijalno depriviranih sredina kraćim predškolskim programom u svrhu prevencije teškoća odrastanja i povećanja njihove spremnosti za početak obveznog školovanja • povećati socijalno emocionalnu i spoznajnu spremnost predškolske djece iz socijalno depriviranih sredina u skladu s razvojno optimalnim periodom za usvajanje navedenih vještina

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

	<ul style="list-style-type: none"> • osnažiti majke/roditelje za kvalitetno roditeljstvo i aktivno korištenje društvenih resursa u lokalnoj zajednici • povećati osjetljivost lokalne zajednice za probleme obitelji iz socijalno depriviranih sredina
<p>»Kontakt«</p> <p>Program unapređenja vještina mladih u institucijskom tretmanu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • da djeca i mladi koji su bili smješteni u institucije socijalne skrbi: • žive kvalitetnim životom u lokalnoj zajednici • zadovoljavaju vlastite potrebe na društveno prihvatljiv način • da se zauzimaju za ostvarivanje vlastitih životnih ciljeva na asertivan način • imaju pozitivan stav prema sebi, drugima oko sebe i svijetu općenito
<p>Lakše kroz školu</p> <p>Namijenjen djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • usvojiti školsko gradivo i strategije uspješnijeg učenja • povećati učestalost nenasilnog komuniciranja • poboljšati verbalno izražavanje djece • educirati studente za vođenje radionica • senzibilizirati i uključiti studente u rad s djecom
<p>Odgov za ljubav i nenasilje</p> <p>Namijenjen djeci neprihvatljivog ponašanja, djeci iz rizičnih obitelji i svojoj djeci koja za to izraze potrebu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • smanjenje agresivnog i povećanje prosocijalnog ponašanja učenika • razvijanje vještina nenasilne komunikacije kod učenika, roditelja i nastavnika • poticanje integracije i suradnje među učenicima • unapređivanje samopoštovanja, samopouzdanja te razvijanje pozitivne slike o sebi • poticanje samostalnosti i neovisnosti te kreativnog mišljenja i izražavanja
<p>Od problema do udruge</p> <p>Program zaštite i pomoći djeci i mladima nižeg socijalno-ekonomskog statusa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poboljšati kvalitetu života djece iz obitelji s posebnim potrebama čiji najmlađi članovi nisu u stanju zadovoljiti osnovne psihološke potrebe • integrirati korisnike s lokalnim zajednicama korištenjem raspoloživih usluga

	<ul style="list-style-type: none"> • organizacijski osmisliti sadržajno druženje mladih osoba • učenje mladih samoorganiziranju i odlučivanju
<p>Posebni odgojni postupak - POP - program</p> <p>Namijenjen djeci s lošim školskim postignućem i/ili neprihvatljivim ponašanjem</p>	<ul style="list-style-type: none"> • organizacijom pomoći u učenju poduprijeti mlade u svladavanju obrazovnih poteškoća i formiranju radnih navika • strukturiranim aktivnostima slobodnog vremena poticati kreativnost i aktivitet mladih • savjetodavnim radom osnažiti mlade na prepoznavanje i odupiranje socijalnim pritiscima • pružanje podrške roditeljima kroz savjetodavni rad i usmjeravanje na djelotvorne odgojne metode • organizacijom edukacija i supervizijom osnaživati stručnjake i mlade pomagače za volonterski rad
<p>Preventivni program rada grupa djece i mladeži »Modifikacija ponašanja putem igre« (MMPI)</p> <p>Namijenjen djeci neprimjerenog ponašanja u školi, djeci iz rizičnih obitelji i djeci koja to žele</p>	<ul style="list-style-type: none"> • stvaranje okruženja u kojem djeca mogu razviti i korisno upotrijebiti svoje potencijale na socijalnom, emotivnom i kognitivnom planu • podizanje kvalitete odrastanja i sazrijevanja djece, kao i poticanje sadržajnijeg i kompetentnijeg roditeljstva • prevenirati i ukloniti razne modalitete društveno neprihvatljivog ponašanja i sociopatoloških pojava (ovisnosti, skitnja, nasilništvo i dr.) • pridonijeti većoj senzibilizaciji uže i šire društvene zajednice za sveobuhvatniji i kvalitetniji pristup u radu s djecom koja odrastaju u nepovoljnim obiteljskim uvjetima ili pokazuju teškoće u socijalno-emocionalnom funkcioniranju • povezivanje svih segmenata društva koji imaju značajan utjecaj na prevenciju i tretman poremećaja u ponašanju kao i pomoć u prevladavanju postojećih nedostataka i nemogućnosti u radu postojećih organizacija u području odgoja i obrazovanja

D. Bouillet, A. Žižak: Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju

<p>Program »Čudesna Hrvatska«</p> <p>Namijenjen djeci koja se »teže snalaze« u vršnjačkim skupinama</p>	<ul style="list-style-type: none">• utjecati na smanjenje porasta broja neprihvatljivih ponašanja djece• stjecanje pozitivnih iskustava, razvijanje pozitivne slike o sebi uz podršku vršnjaka i voditelja• osnaživanje grupne dinamike uz povećanje tolerantnosti i poboljšanje komunikacije• poticanje zdravog načina življenja
<p>Velika Sestra Veliki Brat</p> <p>Namijenjen djeci koja odrastaju u rizičnim uvjetima.</p>	<ul style="list-style-type: none">• izgradnja i održavanje odnosa između djeteta u riziku i mladog odraslog volontera - mentora• određivanje i rad na postizanju individualnih ciljeva za svako uključeno dijete• prevencija poremećaja u ponašanju i poboljšanje kvalitete života djeteta• povećanje motivacije volontera za aktivan doprinos lokalnoj zajednici i poboljšanje kvalitete života volontera• jačanje kompetencija volontera za individualni rad s djetetom

Ljetopis socijalnog rada 2008., 15 (1), 21-48 str.

Dejana Bouillet

Institute for Social Research in Zagreb

Antonija Žižak

Faculty for Special Education in Zagreb

STANDARDS IN THE WORK WITH THE CHILDREN AND YOUNG PERSONS WITH BEHAVIOURAL DISORDERS

SUMMARY

The first assessment of the quality of the programme for the prevention of the behavioural disorders of the children and young persons was made in 2002, within the activities of the Commission of the Government of the Republic of Croatia for the prevention of behavioural disorders, with the purpose of preparing the standards of good practice in the work with the children and young persons with behavioural disorders. The preparation of standards included three types of activities: the analysis of the recent literature, discussions in focus groups with the experts who offer intervention programmes and with those who order such programmes, and the adjustment and preparation of the proposals for good practice standards. According to the specially designed protocol, the data for 239 programmes were obtained. Among them, 14 potential model programmes that satisfied the majority (50% and above that) of defined standards were selected. In 2002, not a single programme satisfied all the prescribed criteria in full. Five years later (in 2007), their reassessment was made. The aim was to determine whether they have "survived on the market", how have they developed i.e. has their quality increased or decreased.

The comparison of both assessments has shown that the programmes are very dynamic, and that they aspire to continuous progress in all analysed standards. The programmes included in both assessments offer some answers to the needs of the population of the children and young persons with behavioural disorders. Nevertheless, some programmes need to be improved even further. Meeting numerous standards requires a better co-operation between programme organisers and the formal institutions in charge of the prevention and treatment of behavioural disorders. Programme organisers should be more focused on modern theoretical notions and evaluation of achievements.

Key words: children and young persons with behavioural disorders, good practice standards, assessment.